

OPONENTSKÝ POSUDEK

Jméno disertanta/disertantky:	Mgr. Petra Feniková
Téma práce:	Činnost mimořádných lidových soudů v období let 1945-1948
Rozsah práce:	256 stran (z toho 216 stran vlastního textu)
Datum odevzdání práce:	30. srpna 2021

1. Aktuálnost (novost) tématu

Předloženou práci je – pokud jde o její konkrétní zaměření, tj. zpracování činnosti mimořádných lidových soudů z pohledu možností uplatnění práv obhajoby (i přes relativně časté publikování prací zaměřených na činnost mimořádných lidových soudů včetně zpracování kvalifikačních prací) – možno považovat za aktuální a z hlediska tematického i novou. Pokud je mi známo, nebyla práce zaměřená na problematiku aplikace procesního práva mimořádnými lidovými soudy, zejména pak na otázku uplatňování procesních práv obhajoby, dosud publikována. Toto téma považuji za velmi zajímavé.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Zpracování tématu je relativně náročné zejména z hlediska nutnosti využití znalostí, kompetencí a metod z oblasti pomocných věd historických. Také volba MLS Praha položila před disertantku velký úkol v podobě zpracování mimořádně rozsáhlého spisového fondu, respektive rozsáhlého archivního materiálu, jehož základní fond – Mimořádný lidový soud Praha uložený ve Státním oblastním archivu v Praze – má úctyhodný rozsah 121,27 bm. Vzhledem k tématu zaměřenému na trestní právo procesní a jeho aplikaci byla pro autorku jistě výhodou možnost využít zkušeností z advokátní praxe.

3. Formální a systematické členění práce

Práce – pokud jde o systematiku jednotlivých kapitol – je stavěna relativně logicky, od uvedení do problematiky přes právní zakotvení retribuční a postupně až k samotné hlavní části – případovým studiím – a k závěru. Otázkou je potřebnost zařazení životopisné části, která je věnována Bohuslavu Ečerovi, obsahující běžně dostupné informace. V zásadě však vzhledem k jeho klíčové roli v pojednávané problematice není její zařazení na překážku.

4. Vyjádření k práci

Disertantka si ve své práci vytkla za cíl zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů, přičemž chtěla identifikovat a podrobit teoretickému rozboru procesního práva obžalovaných a podrobným zkoumáním konkrétních případů projednávaných před těmito soudy zodpovědět otázku, zda procesní práva obžalovaných byla v praxi reálně aplikována a dodržována, nebo zda byla prázdnou proklamací. Lze konstatovat, že pokud jde o identifikaci procesních práv obžalovaných, byla disertantka relativně úspěšná, problematičtější je zhodnocení druhého cíle. Zde se rozhodla pro pražský mimořádný lidový soud, což je volba vcelku logická a disertantkou odůvodněná. Z již zmíněného rozsáhlého fondu obsahujícího více než 8 tisíc spisů si však pro další zpracování vybrala pouze 13 případových studií (s. 103 a násl.).

Právě jejich volba je jednou z velmi problematických otázek s prací se pojících a zásadními způsobem ovlivňuje na jejich základě učiněné závěry. V porovnání s množstvím případů projednávaných pražským mimořádným lidovým soudem to však je pouze zlomek. Je otázkou, zda to je výběr opravdu dostatečně reprezentativní. Z textu práce není zcela jasné, podle jakého kritéria byly konkrétní případy vybrány. V několika případech to nejspíše je disertantkou zmiňovaná známost případů a skutečnost, že jim byla věnována pozornost soudobou společností včetně médií (Kurt Blaschtowitschka, Augustin Přeučil, Karl Herman Frank, případně Jiří Gajda).

Obecně všechny použité případy svědčí celkem jednoznačným pozitivním závěrům ohledně uplatnění práv obhajoby, ke kterým autorka dochází. V rámci případů řešených pražským mimořádným lidovým soudem však najdeme řadu jiných případů, které takto jednoznačně nevyznívají. Z těch týkajících se mediálně sledovaných či známějších osob to je například Igor Moravec, v jehož případě jisté pochybnosti vzbuzuje mj. skutečnost, že byl stanoven termín popravu současně s termínem jednání soudu. Z těch méně známých je zajímavý třeba případ Georga Liensena, odsouzeného k trestu smrti na základě „protokolu“ sepsaného lékařem na Bulovce se svědky, které se později nepodařilo soudu předvolat. Velmi široký materiál k posouzení pak nabízí případ Franze Xavera Sommerhofa, který byl odsouzen a popraven přes předložené důkazy, že jde o jinou osobu téhož jména, a přes to, že ho poznali jen dva z řady předvolaných svědků. V roce 1973 se v jeho případě dokonce podařilo dosáhnout obnovy trestního řízení a v první instanci také zrušení původního rozsudku, ve druhé instanci však byla obnova zrušena. Rozbor tohoto případu by byl jistě velmi přínosný také pro část práce věnované právě otázkám přezkumu rozhodnutí mimořádných lidových soudů. Problematických příkladů bychom však jistě našli ve spisovém materiálu více. Našly by se však i jiné ve své době sledované případy, které dokládají naopak široké uplatnění práv obhajoby a rozsáhlou aktivitu obhájců (například případ Kurta Daluege). Základní informace o nejzávažnějších případech (zakončených rozsudky smrti) jsou přitom běžně dostupné v literatuře, kde jsou také odkazy na konkrétní spisy (viz např. Ivo Pejčoch, *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti*. Cheb 2017). Práci by výrazně prospělo založení na širším vzorku případů, než který byl využit. Závěry, že před mimořádnými lidovými soudy byl popřán prostor pro uplatnění práv obhajoby, by sice pravděpodobně (podle zkušeností oponenta s materií mimořádných lidových soudů) byly nejspíše podobné, ale byly by podloženy spolehlivějšími daty a došlo by i k zhodnocení některých i z hlediska uplatnění práv obhajoby problematických případů. Takto se disertantka vystavuje nebezpečí podezření z účelově vybraných případů. Bylo by přitom na místě pokusit se také prověřit, zda v jednotlivých případech opravdu nedošlo k cílené likvidaci politických odpůrců či zda nebyly činěny pokusy o takovoto zneužití retribuční justice (viz například stručně zmíněný případ doc. Vladimíra Krajiny). Současně jsou jednotlivé použité případové studie – vzhledem k účelu výzkumu – líčeny možná zbytečně podrobně.

Obdobně není jasný výběr jednotlivých mimořádných lidových soudů, jejichž činnost je v práci v úvodních pasážích stručně popisována (s. 92 a násl.), přičemž i k těm v práci zmíněným existuje bohatší literatura blíže ilustrující jejich fungování (například ohledně Klatov práce K. Řeháčka – např. *Věznice Krajského soudu v Klatovech (1928–1949)*. In: *Západočeský historický sborník 3*, Plzeň 1997, s. 247–263 či *Klatovská justice v roce 1945*. In: *Cesta ke svobodě a její dozvuky: konference k 70. výročí osvobození*, Klatovy 2016, s. 74–84 či nejnověji J. Jiráka – *Životní veletoce vesnického kluka*. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni – Historie 21*, Plzeň 2021, 81–98). Zpracovány však jsou i některé v práci nezmíněné soudy (viz např. J. Ciglbauer, *Hrdelní případy Mimořádného lidového soudu České Budějovice 1945–1948*. Praha 2018). Literatura zabývající se jednotlivými soudy pak mohla být využita i pro zhodnocení uplatnění práv obhajoby v praxi.

V práci je učiněn relativně stručný pokus o srovnání československé (respektive české) retribuční justice s retribučními v některých dalších evropských zemích (s. 74 s násl.). Je škoda, že zde nebyla využita možnost bližšího srovnání postavení práv obhajoby v jednotlivých zemích a v Československu, což bych vzhledem k tématu práce očekával, přičemž v jednotlivých zemích k tématu retribuční justice existuje rozsáhlá literatura. Zcela pomínuta je problematika vojenského soudnictví, zejména pak vykonávaná na území jednotlivých okupačních zón – tedy USA (zvl. soudy zasedající v Dachau a v Norimberku), Velkou Británií, Francií, ale i Sovětským svazem.

Obdobně spíše stručně je hodnocení druhé retribuční justice, kdy mohla být věnována širší pozornost uplatnění práv obhajoby na konkrétních případech, zejména těch znovu projednávaných, které

umožňují komparaci s projednáváním případu v rámci první retribuce. I to by mohlo totiž podpořit závěry ohledně první retribuce, ke kterým disertantka dochází.

Pokud jde o přezkum rozhodnutí mimořádných lidových soudů v moderní době dochází disertantka k jistě správným závěrům vedena ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Škoda, že zde však nebyla využita možnost zapracování i starších případů pokusů o obnovu řízení (zejména již zmíněný unikátní případ Franze Xavera Sommerhofs z roku 1973).

Pokud jde o práci se zdroji, jsou tyto – jak se zdá – řádně citovány. Přesto však trochu překvapuje způsob práce s nimi, kdy nebyly některé využity či byly využity jen omezeně. Například v pasáži věnované Bohuslavu Ečerovi je hojně citováno z internetového textu z populárněnaучného webu a (ač ji disertantka evidentně registrovala) není využita nová kvalitní monografie Michala Dudáše (v práci jsou však místo toho několikrát citovány jeho kvalifikační práce na stejné téma). Bylo možno také využít další literaturu, která se k tématu více či méně vztahuje. Vzhledem k zaměření na uplatnění procesních práv obhajoby je poněkud překvapivé, že nebyla využita publikace Jakuba Drápal o obhájci K. H. Franka Kamillu Reslerovi (J. Drápal, Poslušen zákonů své země a svého stavu, Praha 2014). Stejně tak bylo jistě možno využít články publikované v oddílu Materiály 42. ročníku Právněhistorických studií (Praha 2012), dále například článek D. Němečkové Boj o retribuci. Činnost ministrů spravedlnosti 1945-1948 (In: Moderní dějiny 25, č. 2, 2017, s. 147–169), článek Kateřiny Kočové Druhá retribuce. Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948 (In: Soudobé dějiny 12, č. 3–4, 2005, s. 586-625), atd. Ojedinele se v práci objevují odkazy, které nejsou reflektovány v seznamu literatury, konkrétně odkaz na The National Archives, London, fond Foreign Office (s. 71, pozn. č. 236 a s. 212, pozn. č. 407). Pokud jde o archivní materiály, bylo by pravděpodobně možno – pokud jde o prokázání snah o ovlivnění průběhu a závěrů řízení před mimořádnými lidovými soudy – využít také další archivní fondy. Informace by mohly poskytnout například fondy související s činností jednotlivých československých zpravodajských služeb uložené v Archivu bezpečnostních složek, případně fondy pocházející z činnosti správních orgánů včetně jednání vlády a národního shromáždění, či z činnosti orgánů KSČ.

Seznam použitých pramenů a literatury je roztríděn poněkud nešťastně. V literatuře tak najdeme například edice pramenů (Adamová – Soukup, edd., Prameny..., Československo a norimberský proces..., Gronský, ed., Dokumenty k ústavnímu vývoji..., atd.), které měly být systematicky zařazeny do (chybějící) rubriky pramenů. Seznam použitých periodik není seznamem použitých periodik, ale obsahuje mix článků z odborných časopisů a dobových novinových článků, kteréžto typy zdrojů by měly být odlišeny. Seznam archivních záznamů (spíše však pramenů) nemá jednotnou formu, kdy v části fondu MLS je uváděn u některých spisů karton, u jiných nikoliv. Některé publikace se v seznamu objevují duplicitně (Ečer – Čeněk, Jak jsem je stíhal..., Kuklík a kol., Vývoj československého práva..., atd.). Kromě dvou kvalifikačních prací nejsou v seznamu (ani v práci) citovány žádné odborné publikace autorky k tématu, což je vzhledem k jejímu doktorskému studiu poněkud překvapivé.

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Cíl práce byl splněn částečně.
Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství	Na základě protokolu o vyhodnocení podobnosti závěrečné ze dne 7. 1. 2022 a přehledu práce ze systému Turnitin ze dne 15. 12. 2021 lze konstatovat, že největší zjištěná shoda (51 %, respektive 56 %) se týká předchozí verze disertační práce, s jednou výjimkou 4 % a jednou 1 % shody nedosahují další shody 1 %. Vzhledem k tomu, že posuzovaná disertační práce je na základě předchozí neúspěšné obhajoby přepracovanou druhou verzí, je

	uvedená shoda plně pochopitelná, ač bych předpokládal, že tato skutečnost bude v práci zmíněna. Na základě těchto skutečností lze konstatovat, že z hlediska plagiátorství je předložená práce v pořádku.
Logická stavba práce	K logické stavbě práce – po formální stránce – nemám zásadních připomínek.
Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací	Zdroje jsou řádně citovány. Využity jsou i zdroje cizojazyčné, byť tak mohlo být učiněno ve větší míře. Bylo možno využít i další literaturu.
Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)	Klíčová část práce je založena na 13 případových studiích, přičemž by jí prospěl širší záběr a zpracování více případů, což by vedlo k přesvědčivějšímu podložení tvrzených závěrů, které však i přesto – podle zkušeností oponenta s předmětnou materií – budou pravděpodobně v obecnosti správné.
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	Úprava práce po grafické stránce je bez připomínek.
Jazyková a stylistická úroveň	Jazyková i stylistická úroveň práce je velmi dobrá, práce je celkem čtivá, psaná dobrým slohem a bez větších pravopisných a dalších jazykových chyb. Občasná nejednotnost v psaní jmen a titulů je nejspíše dána přebíráním z pramenů.

6. Připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

V rámci obhajoby doporučuji disertantce mj. vysvětlit volbu případových studií a obecně související způsob práce s archivním materiálem. Zajímavými otázkami v práci nepostiženými, ale s procesním postavením obhajoby jistě souvisejícími, by mohlo být vysvětlení řešení jurisdikce, kdy v některých případech docházelo ke střetu jurisdikce vojenských soudů a soudů civilních, kdy někteří z pachatelů byli nejprve vyšetřováni vojenskými orgány pro činy spáchané podle vojenského trestního práva (např. Karel Čurda, Viliam Gerik a Augustin Přeučil) a posléze předáni k řízení před mimořádným lidovým soudem. Taktéž zajímavou otázkou související ve své podstatě částečně i s problematikou přezkumu rozhodnutí mimořádných lidových soudů je problematika rozsudků vynesených v nepřítomnosti a postup v případě dopadení odsouzeného pachatele včetně otázky možnosti výkonu v takovémto rozsudku uloženého trestu. Souvisí s tím i otázka vydání těchto odsouzených v případě jejich dopadení v zahraničí do ČR (respektive do ČSSR) či uznání těchto rozsudků v zahraničí.

Doporučení/nedoporučení k obhajobě	práce	Práci doporučuji/ nedoporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce.
---	--------------	--

V Praze dne 10. března 2022

doc. JUDr. Vilém Knoll, Ph.D.
oponent